

ՄԱՀ ՈՒԿՕԼԻՆԵԱՅ

Տանդէ քերթողահօր

Եւ հրաժարեալք վաղ ի մեկնել մեր ի նմանէ ¹,
Ծրրտասառոյց տեսի երկուս ես ի ծերպ մի,
Անկեալ միոյն կառափն ի գլուխ անդըր միւտոյն:
Եւ իբր ըզհաց ոք թէ քաղցեալ ճաշակիցէ,
Սոյնպէս ի միւսն այն որ ի կողմն կայր վերին՝
Արկեալ զատափն ուր ընդ ուղեղն յարի ծոծրակ:
Ոչինչ այլազգ եխած զերեսըն Տիդէոս
Մէլանիպպեայ առ ի զայրոյթ սրտմտութեանն,
Քան սա զկառափն այլովքն հանդերձ ձըրձեալ մասամբք:
Ո՛վ որ մոլիսդ ասեմ, այդպէս վայրագաբար
Յատեւութիւն՝ մինչև լափիչզ ծախել ըզդա,
Ասա զվասն էրըն դու այսու ինձ պայմանաւ,
Զի իրաւամբ եթէ առնես զայդ զոր առնես,
Ուսեալ թէ ոյք իցէք, եւ զինչ դա մեղուցեալ,
Ես իսկ ըստ այնըմ հատուցից յերկիր ի վեր
Եթէ չըթոււքս իմ այսոքիկ ոչ գօսասցին:

Եղեռնաւորն առ ըզբերանն յայնժամ ի վեր
Գաղանական ի ճարակէն, եւ ջնջեաց զայն
Հերովք գըլխոյն զորոյ զյետոյսն էր ճարակեալ:
Յետոյ սկսաւ. կամփս զի ես նորոգեցից
Զայն որ ըզսիրտ իմ ընկճէ վիշտ դառնակըսկիծ,
Յածել եւեթ զայն ըզմըտաւ մինչև խօսեալ:
Իսկ եթէ բանքս իցեն սերմանք արգասաբեր
Դաւաճանին զոր խածատեմըս վատ անուան,
Տեսցես համայն ընդ բարբառոյ յիս արտասուս:
Ես ոչ գիտեմ ո՛վ ոք իցես, եւ ոչ թէ իբր
Իջեալ ի ստոր, այլ ինձ ի լուր խօսիցըդ քոյ
Ճշմարտապէս թըլիս դու գոլ փլորենտացի.
Գիտես զի կոմս երբեմն էի ես Ուկօլին,
Սա դիտապետն էր Բուճճերի. արդ ասացից
Քեզ առ իմէ ես հուպ այսպէս կամ առ դըմին:

¹ Մ. Պօք. քա անուն 'ի դատապարտեալ հոգւոյ:

ի՛բր ես ի ձեռքն նենգամիտ դորին խրատուց ,
վստահացեալ ի դա՛ եղէ նախ ձերբակալ
Յւ վարեցայ ապա ի մահ , չէ հարկ ասել .
Այլ որում ոչ մարթ էր լինել քեզ իրազեկ ,
Թէ որպիսի ինչ անողորմ կրեցի ես մահ ,
Լուր եւ ապա գիտասցես զինչ մեղաւ դա յիս :
Դոյզըն լուսանցք ամրածածուկ հաւալոցին ,
Այն որ յինէն կալաւ զանուն իւր ըզՍովու ,
Ուր եւ այլոց լիցի ի ճահ գոլ բանտարգել ,
Վաղ իսկ ընդ ծերայն էր ինձ ցուցեալ լուին բազում ,
Եւ ահա նինջ անդոհական ինձ երազովք
Պատառեաց եհերձ ըզքօղ հանդերձելոց :
Թըւէր ըզսա ինձ տեսանել իշխան եւ տէր ,
Ձի հալածէր ըզգեայլ հանդերձ կորեամբք ի լեռոն՝
Որ կայ արգել Պիսացւոց դէտ կալ ի Լուկա .
Վըտիտ եւ շոյտ քաջամարդիկ ասպականեալ
Ըզկուսականտիս եւ ըզՍիզմնոտ եւ զԼափրանքի
Ձառաջեալ իւրով կարգեալ էր ի ճակատ :
Ի սակաւիկ մի ընթացից վաստակաբեկ
Ինձ թըւէին հայրն եւ որդիք . թըւէր ինձ սա
Գէշ գէշ ըզկողըս նոցին սուր ժանեզքն յօշել :
Եւ զարթուցեալ վաղ քաջ ընդ այգըն՝ լըսէի
Ձողքս որդեկացս իմոց ի քուն , որք առ ինեւ
Կային կողմնեալ , ըզհաց ի յողբսն հայցելով .
Յոյժ անողորմ ես դու՝ թէ ոչ շարժիս յողորմ ,
Յուշ ածելով որ ինչ ի սիրտ իմ անդ ազդէր .
Եւ թէ ընդ այս ոչ լաս , ըզմէ լիցի քեզ լալ :
Ձարթեալք եւ ժամըն մերձենայր սովորական ,
Յորում բերէր մեզ ճաշ . այլ մեր ամենեցուն
Յուղէին միտք ի կասկածի վասն երազոյն :
Յայնժամ լըայ ես ի ներքուստ ահեղ դղեկին
Ձաղխելոյ դրանըն ճըռնչին . եւ անբարբառ
Ի դէմս որդւոց իմոց կացի ակընկառոյց :
Ես ոչ լայի , ի ներքս ի յիս վիմապառեալ :
Նոքա լային եւ Անսելմիկն իմ ինձ ասէ .
Է՛ր պըշուցեալ կաս դու հայրիկ , զի եղեւ քեզ :
Համայն այնպէս ես ոչ լացի եւ ոչ ետու
Ձօրըն ցերեկ եւ ցայգ նըմին պատասխանի .
Մինչեւ միւսոյ արեգական ծագել յերկիր :
Իբրեւ այն ինչ աղօտ նըշոյլ ի ներքս անկաւ
Ի տխրամած մըռայլ բանտին , եւ տեսի ես

Ի ծերպ մի անդ ի հրաժարել մեր յոգւոյն ,
Պաղեալս ի սառնն երկուս տեսի այնգունակ՝
Զի միոյն գլուխ արկեալ գողցես խոյր միւսոյն :
Իբր հացի ոք թէ առ քաղցւոյ տայ ճարակ ,
Ըզոյն որ կայրն ի վերին կողմն հար կառեալ
Զատամն ուր անդ յարի ուղեղն ընդ ծոծրակ :
Ոչ ինչ այլազգ առ զայրութիւն իւր ճրճեալ
ԶՄեղանիպեայ զայտըս Տիդեւս խած ողջամբ՝
Քան սա զկառաւին այլովքն հանդերձ ճարակեալ :
Որ այդքանեաւ դու վատըւէր մոլութեամբ
Հանդէս զոխոյդ առնես ընդ դա զոր սպառես ,
Զվասն էրն ասա ինձ , ձայնեցի , այդ դաշամբ՝
Զի թէ արդար դանգատըդ ընդ դա զոր ոգես ,
Ոյք իցէք դուք եւ գիտացեալ զմեղս դորա
Յաշխարհ ի վեր 'ստ այնմ հատուցից փոխան քեզ ,
Թէ որով արդ բարբառիմս ոչ գօսանայ :

Գազանական ի ճարակէն այն ի վեր
Եղեռնաւորն ամբարձ դբերանըն ջրնջեալ
Հերօք գլխոյն զոյր ճարակեալ զյետոյսն էր .
Ապա սկըսաւ . Կամիս զի զդառնն յիս յուզեալ
Նորոգեցից ցաւ որ ըզսիրտ իմ գելու
Յածելն եւեթ զայն ըզմըտաւ չեւ խօսեալ .
Բայց եթէ բանք իմ հանդերձին արգասու
Վատ համբաւոյ սերմն լինել մատնըչին
Զոր խածատեմըս՝ բարբառել տեսցես դու
Եւ լալ համայն — ես չըգիտեմ բնաւին
Ո՞ր իցես դու , եւ իբր այսրէն իջեալ ես ,
Այլ ինձ ի լու թուիս անստերիւր Փլորենտին :
Գիտեա՞ զի կոմսըն Հուկօլին էի ես ,
Երբեմն եւ սա էր Բուճճիէրի Գիտապետն .
Արդ ասացից զի հուպ առ դա կամ այդպէս :
Իբրըր դորա արդեամբ խրատուց նենգաժետ ,
Ի առ հաւատոցս ի դա եղէ ձերբակալ ,
Եւ հուսկ ի մահ եղայ , ասելն է ումպետ .
Այլ ում կանխել ի գիտութիւն չէր քեզ հնար ,
Թէ որպիսի ինչ կըրեցի մահ դաժան ,
Լուր եւ գիտեա՞ թէ մեղաւ յիս չարաչար :
Անձուկ հերձուած հաւալոցին որ զանուանն
Յինէն էառ ըզյորջորջումն ըզՍովուն ,
Ուր դէպ լիցի այլոց իսկ կալ ի փական ,
Լուսինս ընդ ծերպն իւր ինձ ցուցեալ էր յոգունս ,
Յորժամ ի յիս անկաւ այն նիրհ դառնութեան
Որ ինձ յանուրջս հերձէր ըզքող զապառնւոյն :
Թըւէր իմն ինձ դա հրահանգիչ եւ իշխան
Զգայն եւ կորիւնս վարել ի լեառն տարազիր
Որ Պիսացւոց Լուկայ տեսոյն կայ խափան :

Վրտիտ մարզիկ , քաջասերունդ շամբք ի յիր
 Ընդ Սիզմօնտեայ եւ Լանփրանկայ զկուսալանտին
 Դա ի ճակատ էր զառաջեալ կարգեալ իւր :
 Ի խուն ընթաց վաստակաբեկք ինձ թուէին
 Հայրն եւ որդիքն եւ դէա ինձ թուէր տեսանել
 Յօշոտել սուր ժանեօք ըզկողըս նոցին :
 Եւ զարթուցեալ վաղ քան զայգուն նըշողել ,
 Որ առ ինեւ կային զորդւոցս իմ անդ ես
 Լըւայ ընդ նիրհսն արտասուագին հաց հայցել :
 Յոյժ անգութ ես , թէ ոչ չարժի գութ ի քեզ
 Ի յուշ ածեալ զոր ինչ սրտիս անդ գութէր ,
 Եւ թէ ոչ լաս՝ ըզմէ՞ դու լալ սովոր ես :
 Սթափեալ մեր վաղ՝ եւ ժամն ահա հուպ մատչէր
 Սովորական , յոր մեզ ըզճաշ բերէին
 Ի այր ոք ընդ իւր երազն յերկբայս վարանէր :
 Եւ ի ներքոյ յայնժամ ահեղ դըզեկին
 Զաղխելոյ դրան լըւայ զճըռինչ , եւ պըւցեալ
 Որդւոցս յերես կացի անմոռնչ բընաւին :
 Ես ոչ լայի , ի ներքս ի յիս քարացեալ .
 Լային նոքա , եւ Անսելմին իմ ասաց .
 Դու պըշուցեալ կաս , զի՞ եղեւ քեզ , ո՞ հայր :
 Այլ ոչ լացի , եւ ոչ ետու իսկ դարձուած
 Զօրն այն ողջոյն եւ ոչ յաջորդն ըզգիշեր ,
 Մինչեւ յաշխարհ ի ծիր արիին միւս ծագեաց :
 Իսկ իբրեւ խուն այն ինչ նըշոյլ սողոսկէր
 Ի ցաւագին զընդանն , անդէն ես տեսի
 Քառեակ յերեսս իսկ զիմ դիմացս ըզպատկեր :
 Առ ի ցաւոց բուռն ըզկրկին ձեռս խածի .
 Եւ կարծեցեալ թէ զայդ առնեմ առ քաղցւոյ
 Յարեան իսկոյն , եւ հայր , ասեն , մեզ կարի
 Իցէ իսկ վիշտ թեթեւագոյն՝ եթէ դու
 Ճարակիցես ըզմեղ , չըւառ զայս մարմին
 Դու զգեցուցեր մեզ , դու եւ զայս մերկացո՞ :
 Հանգարտեցի 'նդ այն՝ զի մի վիշտքն յաւելցին ,
 Զօրն այն եւ զմիւսն անմոռնչ կացեալ բնաւքս համայն :
 Այլ երկիր ժանտ , էր ոչ հերձար անդըստին :
 Իսկ ի չորրորդն ի տիւ եղեալ մեր ժաման ,
 Գաղղոս առ ոտս իմ տարածեալ , « հայր իմ , զի՞ ,
 Ասաց , « չօգնես ինձ » եւ անդէն զոգին հան :
 Եւ որպէս դու զիս տեսանես՝ մի առ մի
 Ընդ հինգերորդն եւ վեցերորդ արփւոյն յայց
 Ես զերեցունցն այլոց զանկուսն իսկ տեսի :
 Եւ առ խարխափ վաղ կոյր՝ ըզմի մի ի հայց
 Որոնէի զաւուրս երիս ձայնարկեալ
 Ըզյետ մահուցն , ապա քան զցաւ քաղց զօրեաց :
 Ասաց նա զայս եւ շուրջ խեթիւ ակնարկեալ
 Ի հէք կառափըն զատամոռնսն հար անդրէն

կարծրատորր յոսկր որպէս ըզշան հարըստեալ :
 Վայ քեզ Պիսա , նախատդ աղգաց համօրէն
 Չբքնաղապեղ երկրին անդ ուր հընչէ Սին ,
 Քանդի դրացիքդ ի պատուհաս քո յամեն .
 Օհ կափրայա եւ Գորգոմնա շարժեսցին ,
 Եւ ի բերանս Առնկայ արկեալ թումբ պատուար
 Համայն ի քեզ հեղձուցեն զայր հողածին :
 Զի թէ զկոմսէն Հուկօլինեայ ընթանայր
 Համբաւ բերդից քոց լեալ մատնիչ , չէր օրէն
 Քեզ տալ զորդիսն իւր յայդ կըտտանս չարաչար :
 Նորեկն հասակ անպարտս հաստէր ապաքէն ,
 Նորդդ Թեբէ , զՈւկուչչիոն , զՊրիկաթայն ,
 Եւս զյորջորջեալսն յերգս անդ ի վեր գերկոսեան :

ՍՐ. Հ Է Ք Ի Մ

Հիշումիւզդի կղզիւն .

Արդէն իսկ ծանօթ է ամենուն որ այս կղզին Պարսկային ծոցին ամենէն նեղ տեղը կ'իյնայ , եռանկիւնի ձևով , որուն շրջապատը հազիւ թէ տասնըվեց միոն կրնայ ըլլալ : Իսկ ցամաք երկրէն ունեցած հեռաւորութիւնը , դէպ 'ի Պարսկաստան միայն մէկ փարսախ է , իսկ դէպ 'ի Արաբիա , տասը փարսախէն քիչ մը աւելի : Արեւելեան կողմի երկիրնեւորուն մէջ չկայ այս կղզւոյն նման անալտուղ և անբերրի երկիր մը , որովհետև ծծմբային և սաստիկ կծու աղային լեռներով գրեթէ ծածկուած է , զորոնք թէպէտ և վաճառականի նաւերը իրենց նաւախճի համար անընդհատ կը գործածեն , սակայն մեծամեծ հանքերու նման նորէն կ'սկսին ածիւ և ինքիւրեն նուն ձևանալ : Նոյն իսկ մէջի եղած դաշտավայրքն ալ անբեր և անպտուղ են որով ինչ և իցէ մշակութեամբ անկարելի է պտղաբեր ընել : Կ'ըսեն թէ երկրէն բոլորած յանկարծական կրակով մը եօթը տարի շարունակ կ'այրէր այս կղզիս , որոյ 'ի նշան դեռ մնացած են այն միւրտ լեռները որոնց գագաթները դեռ միւրով ծածկուած են : Վազուկ ջու-

րեր՝ ինչպէս նաև աղբիւրներ ամենեւին չեն գտնուիր բաց 'ի պզտիկ առուակէ մը որուն ջուրը անհամ է . իսկ բնակչաց համար հարկաւոր եղած անոյշ ջուրը ցամաք երկրէն և կամ իրեն սահմանակից կղզիներէն կը բերեն , անոր համար է որ բոլոր կղզւոյն մէջ ոչ կանաչութիւ կը տեսնուի և ոչ ալ ծառ մը կրնայ առաջ գալ , իսկ փոխադրութեամբ եղածներն ալ քիչ ատենէն կը չորնան : Բոլոր տարւոյն մէջ ոչ թռչուն մը և ոչ ալ ցամաքային կենդանի մը կը տեսնուի այս երկրիս վրայ , վասն զի ոչ ջուր և ոչ ալ կենդանեաց համար կերակուր կայ , միայն առաւօտեան դէմ ամեն օր ցօղ մը կ'իջնէ որ ետքը կը սառի , և անոյշ համ մը ունենալով մանանայ կ'առնուանեն : Բնութեամբ այսպիսի անապատացեալ և ամեն վայելչութենէն զուրկ և անբեր կղզի մը որչափ որ 'ի բնակչութենէ զուրկ և սակաւամարդ կը կարծուի ըլլալ , այնչափ ալ ընդհակառակն մարդաբնակ է : Հիւրմիւզ անունով՝ մէջը եղած հարուստ և գեղեցիկ քաղաքը , որ այսօրուան օրս մարդազուրկ է , և իր առջի գեղեցկութենէն ինկած , առակ եղած էր արեւելոց մէջ , որ կ'ըսէին . « Եթէ բոլոր հաս մատանի մը սեպուի , Հիւրմիւզը պէտք է իր մէջ տեղի գոհարը սեպել » : Ասոր պատճառը